

गुरुङ्ग समुदायको पहिचान र जातिय एकता निर्माण गर्न ल्होछार पर्वको भूमिका
स्याङ्जा जिल्ला ढापूक गा.वि.सं. वडा नं. ४ पखेरेमा रहेका गुरुङ्ग समुदायको
समाजशास्त्रीय अध्ययन

समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधि प्राप्तिको लागि आंशिक
आवश्यकता परिपूर्तिको लागि समाजशास्त्र
विभागमा प्रस्तुत शोधपत्र

शोधकर्ता
उमेश खनाल
रोल नं. १४/०६८
त्रि.वि.दर्ता.नं.: -९-२-४८-३७८३-२००६

समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुर त्रिभुवन विश्वविद्यालय
२०७२

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा समाजशास्त्र सङ्काय
समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग
विश्वविद्यालय क्याम्पस
कीर्तिपुर, काठमाण्डौ ।

सिफारिस-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालयबाट निर्धारित पाठ्यक्रम अनुसार स्नातकोत्तर तहको उपाधि प्राप्तिको लागि आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिको निमित्त छात्र उमेश खनालले मेरो निर्देशन र सुपरिवेक्षणमा “गुरुङ्ग समुदायको पहिचान र जातिय एकता निर्माण गर्न ल्होसार पर्वको भूमिका-स्याङ्गजा जिल्ला ढापूक गा.वि.सं. वडा नं. ४ पखेरेमा रहेका गुरुङ्ग समुदायको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन” विषयको शोधपत्र तयार पार्नु भएको छ । म उहाँको कार्यप्रति सन्तुष्ट छु र प्रस्तुत यस शोधपत्रलाई आवश्यक अन्तिम मूल्याङ्कन र स्वीकृतिको लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति:-.....

.....

प्रा.डा. कृष्ण बहादुर भट्टचन
शोधनिर्देशक
समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि., कीर्तिपुर

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा समाजशास्त्र सङ्काय
समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग
विश्वविद्यालय क्याम्पस
कीर्तिपुर, काठमाण्डौ ।

स्वीकृति-पत्र

श्री उमेश खनालले तयार पार्नु भएको “गुरुङ्ग समुदायको पहिचान र जातिय एकता निर्माण गर्न ल्होसार पर्वको भूमिका-स्याङ्गजा जिल्ला ढापूक गा.वि.सं. वडा नं. ४ पखेरेमा रहेका गुरुङ्ग समुदायको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन” विषयक शोधपत्रलाई समाजशास्त्रको स्नातकोत्तर उपाधिको लागि ठहरिएकोले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोध मूल्याङ्कन समिति

प्रा.डा. तुल्सीराम पाण्डे

(विभागीय प्रमुख)

प्रा.डा. कृष्ण बहादुर भट्टचन

शोध निर्देशक

डा. मीना उप्रेती

बाह्य निरिक्षक

मिति:-.....

कृतज्ञता

समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग अर्न्तगत स्नातकोत्तर तहको उपाधिको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिको लागि प्रस्तुत गरिनु पर्ने यस शोधपत्रमा “गुरुङ्ग समुदायको पहिचान र जातिय एकता निर्माण गर्न ल्होसार पर्वको भूमिका” स्याङ्गजा जिल्ला ढापूक गा.वि.सं. वडा नं. ४ पखेरेमा रहेका गुरुङ्ग समुदायमा आधारित रहेर प्रकाश पार्ने कोशिस गरेको छु ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा धेरै अग्रजहरुबाट सहयोग, सल्लाह, सुभावाहरु प्राप्त भएका छन् । यस शोधपत्रलाई व्यवस्थित, सुसज्जीत र विश्वसनीय बनाउन आफ्नो दैनिक पेशाका बावजुत अमूल्य समय दिएर निर्देशन र सुपरिवेक्षण गरिदिनु भएकोमा मेरा आदणीय गुरु समाजशास्त्र केन्द्रीय विभागको शोध निर्देशक प्रा.डा. कृष्ण बहादुर भट्टचन ज्यूप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । साथै शोधपत्र सम्पन्न गर्नका लागि अनुमति दिनु हुने विभागीय प्रमुख ज्यूप्रति पनि आभार प्रकट गर्दछु । त्यसैगरी स्थलगत अध्ययनको क्रममा आवश्यक तथ्याङ्क संकलन गर्ने, प्रश्नावली, अन्तरवार्ता अवलोकनमा सहयोग पुऱ्याउनु हुने सबैप्रति आभारि छु । शोधपत्रलाई लिपिबद्ध गरी कम्प्युटरमा टाईप गरेर सहयोग पुऱ्याउनु हुने सरस्वती खनाल अर्यालप्रति पनि कृतज्ञता गर्दछु । अन्तमा, शोधपत्रमा रहेका त्रुटिहरुलाई बारम्बार सच्याउनको लागि भक्तभट नमानी सम्पादन गरिदिने विष्णु चालिसेप्रति पनि विशेष आभारि छु ।

उमेश खनाल

विषय-सूची

पृष्ठ संख्या

अध्याय एक परिचय

१.१. अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२. समस्याको कथन	५
१.३. अध्ययनको उद्देश्य	६
१.४. अध्ययनको महत्व	६
१.५. अध्ययनको संगठन	७

अध्याय:- दुई

सन्दर्भ साहित्यको समिक्षा	८
---------------------------	---

अध्याय तीन

अनुसन्धान विधी

३.१. अध्ययन क्षेत्रको छनौट	१६
३.२. अनुसन्धान ढाँचा	१६
३.३. नमुना छनौट	१६
३.४. तथ्याकको स्रोत	१७
३.४.१. प्राथमिक स्रोतहरु	१७
३.४.२. द्वितीय स्रोतहरु	१७
३.५. तथ्याक संकलन विधी	१७
३.५.१. अवलोकन	१७
३.५.२. अन्तरवार्ता	१८
३.६. तथ्याक विश्लेषण	१८
३.७. अध्ययनको सिमा	१८

अध्याय :- चार

अध्ययन क्षेत्र र गुरुङ्ग जातिको अवस्था

४.१. भौगोलिक अवस्था	२०
४.१.१. अध्ययन क्षेत्र	२०
४.२. जनसंख्या	२१
४.२.१. जातको आधारमा जनसंख्या	२२
४.२.२. स्याङ्गजा जिल्लाको पखेरेमा गुरुङ्ग जातिहरुको बसोबास को इतिहास	२३
४.२.३. लिङ्गको आधारमा उत्तरदाताको चल अचल सम्पत्तिको विवरण	२५
४.२.४. पेशागत आधारमा उत्तरदाताको अवस्था	२५
४.२.५. धर्मको आधारमा उत्तरदाताको अवस्था	२६
४.२.६. भाषिक समुहको आधारमा उत्तरदाताका अवस्था	२७
४.३. बसाईको अवस्थिती र घरको प्रकृति	२९
४.४. परिवारिक सम्बन्ध र संगठन	३०
४.५. भेषभुषा	३१

अध्याय पाँच

५.१. ल्होसार पर्व मनाउने दिन र तरीका	३३
५.२. ल्होसार पर्व मनाउने थालनी	३५
५.३. ल्होसार पर्वको पुर्व तयारी	३६
५.३.१. लुङ्ढर लगाउने	३६
५.४. ल्होसार पर्व मनाउने तरीका	३७

अध्याय छ

ल्होछार पर्वले गुरुङ्ग जातिमा स्थापित गरेको जातिय पहिचानको महत्व

६.१. धर्म, संस्कृतिको परम्परा	४०
६.२. सामाजिक सांस्कृतिक संस्कार	४०
६.२.१. जन्म संस्कार (फ्रसें पिव)	४१
६.२.२. भात खुवाई (कैँ कोवा)	४१

६.२.३. क्षेवर (क्र वाव)	४२
६.२.४. विवाह (डे क्रव)	४२
६.२.५. मृत्यु संस्कार (सिम्ह त्हेँ)	४३
६.२.५.१ मृत शरीर सतगत गर्ने (ज्हो वावा)	४३
६.२.५.२ अर्धु गर्ने (पय लव)	४३
६.३ समुहिक हित र प्रकृति पूजा	४५
६.३.१. सिल्दोनाल्दो पूजा	४५
६.३.२.रहोटे पूजा (गाउँ पूजा)	४५
६.४ चाडपर्व	४५
६.४.१. दशै, तिहार	४५
६.४.२ बैशाख पूर्णिमा	४६
६.४.३. रोधी	४६
६.४.४ घाटुनाच	४६
६.४.५. सोरठी नृत्य	४७
६.५ आर्शिवाद तथा शुभकामना आदानप्रदान	४७
६.६ ल्होछार पर्वले गुरुङ्ग समुदायमा विकास भएको सामुहिक भावना	४८
६.७ जातिको पहिचानको लागि ल्होछार पर्वले पुर्याएको योगदान	४८
६.८ ल्होछार पर्वले गुरुङ्गको सामाजिक, संस्कृतिक जीवनमा पारेका प्रभाव	४९
६.९ ल्होसार पर्व र सांस्कृतिक अवस्था	५१

अध्याय सात

७. सारांश, निष्कर्ष	५२
७.१ सारांश	५२
७.२. निष्कर्ष	५४
अनुसुची १	५६
अनुसुची २	५८
सन्दर्भ-सूची	